

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΓΑΡΥΤΗΣ, ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1948

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
38 - ΟΔΟΣ ΤΣΟΡΤΣΙΑ - 38
ΑΘΗΝΑΙ



ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ρό, έφθασε στάς 'Αθήνας για νά ξεπεράση έως τά τώρα τίς δέκα χιλιάδες παραστάσεις.

Έν τῷ μεταξύ ὁ Κορομηλάς εἶχε συστήσει τήν πρώτη Ἑταιρία πού θά ἐφρόντιζε τοὺς συγγραφεῖς. Για νά ὑποστηρίξη τὰ δίκαιά τους, τὰ ἐχάλασε μέ τόν καλλίτερον ἐρμηνευτή τῶν ἔργων του, τόν μοναδικό Εὐάγγελο Παντόπουλο. Αὐτό ἐστάθη ἡ αἰτία τῆς ἀπογοητεύσεώς του για τόν κόσμον τῶν παρασκηνίων. Κι' ὅταν ἀπέτυχε τὸ τελευταῖο του ἔργο, ἡ «Ἀγάπη τῆς Λουλούκας», ὀριστικά πιά ἀποτραβήχτηκε, κι' οὔτε πιά ξανάγραψε, οὔτε ἐνδιαφέρθη για τὸ

θέατρο. Ξανάρχισε τὰ παλιά του τὰ ταξίδια. Χωρίς ὅμως σκοπό. Χωρίς καμμιάν εὐχαρίστηση. Ἄρρωστος ἀπὸ τὴν ἀδυσώπητη νόσο τοῦ Μπράϊτ, ξαναγύρισε στάς 'Αθήνας, για νά πεθάνη. Μολαταῦτα δὲν εἶχε χάσει τὸ χιοῦμορ του. Ψυχωραγοῦσε κι' ἐπαιζε μέ τὸ ὄνομα τοῦ θεράποντός του γιατροῦ Θάλη. Τὸν ἤθελε φιλόσοφο Θάλη.

Καί, μέ τὴ λέξη αὐτή, ξανάγυρε τὸ κεφάλι, καί ὕστερα ἀπὸ μίαν ὥρα, ἀπεβίωσε. Ἦταν ἡ πρώτη ὥρα τῆς 8|20 Ἰουνίου τοῦ 1898.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΗΜ. ΚΟΡΟΜΗΛΑΣ

ΕΝΑΣ ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΣ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

Αὐτὸ τὸ μῆνα, πρὶν ἀπὸ πενήντα χρόνια, ἔπαψαν ἡ ζωὴ καί τὸ θέατρο νά χαίρονται τὸ Δημήτριο Κορομηλά, τὸ σημαντικότερο συγγραφέα τῆς ἑλληνικῆς θυμέλης, τουλάχιστον για τὸν περασμένον αἰώνα.

Τρεῖς ἦταν οἱ περιπτώσεις πού ὠφέλησε ριζικά τὴν πρόοδο τοῦ πολιτισμοῦ μας μέ τὰ ἔργα του. (Δὲν πρέπει νά ξεχαστεῖ καί πόσο ἀξιόλογος δημοσιογράφος ἐφάνηκε μέ τὴ γνωστότατη «Ἐφημερίδα» του).

α) Ἐμπάσε—σταθεροποίησε, πιδ σωστά—τὸ «κοινωνικό», ἄς τὸ ποῦμε, δράμα (πού γίνεται σὲ σαλόνια, σὲ μεγάλες πολιτείες, δηλ. μέ σύγχρονους ἥρωες) στήν Ἑλλάδα.

Ξέρουμε ὅτι ἀπὸ τὰ 1865, πού ἡ Σκηνὴ μας γίνεται πιά ἐπαγγελματικὴ, ξεφτάει σχεδὸν ἐντελῶς ἡ ἐπίδραση τῆς παλαιᾶς γαλλικῆς τραγωδίας καί ἡ μεγαλύτερη τῆς ἰταλικῆς τοῦ Ἀλφιέρι καθὼς καί τοῦ Βολταίρου, τῆς νεότερης γαλλικῆς· μέ αὐτοὺς ἐτρέφονταν τὸ ἐρασιτεχνικὸ ἑλληνικὸ θέατρο στίς κοινότητες τοῦ ἐξωτερικοῦ ὡς ἓνα μέρος τῆς γενικότερης προετοιμασίας τοῦ 21*.

Στὸ ἐλευθερωμένο κράτος τὸ ἰδανικὸ τοῦ ἀρχαϊσμοῦ ἐπιβάλλει κατηγορηματικὰ τὴν καθαρευουσιάνικην ἰαμβικὴν τραγωδίαν μέ πρότυπό της τὴ «Μερόπη» τοῦ Βερναρδάκη. Για τοὺς ἀμέσους προγόνους μας μιά τέτια μορφή, ἀντίθετη μέ κάθε καινούργια εὐρωπαϊκὴ τάση τοῦ καιροῦ, δὲν ἦταν μόνο αἰσθητικὴ προτίμηση, ἀλλὰ καί καθῆκον πατριωτικὸ, κατὰ τὴν ἰδέαν τους: ὁ Ἰαμβος θά τοὺς ἔφερνε κοντὰ στήν ἀναγέννηση τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ. Κι ἐνῶ οἱ ἔμποροι στίς κοινότητες δημιουργήσανε μιά κίνηση πα-

ράλληλη μέ τοὺς φωτισμένους λαοὺς τῆς Δύσης, οἱ λόγιοι τῆς ἀνεξάρτητης πατρίδας δὲν προχωροῦν καί δὲν ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὰ ξεπερασμένα, για τίς μέρες τους, πρότυπα τοῦ Βολταίρου καί τοῦ Ἀλφιέρι, δὲν ἀκολουθοῦν τὸ ρωμαντικὸ κίνημα καθὼς εἶχαν γοητευθεῖ στήν ξενητείαν ἀπὸ τὸ σύγχρονό τους τὸ νεοκλασσικὸ ἰδανικὸ οἱ δραματιστὲς τοῦ 21, παρὰ τὰ ντύνουν μέ τὴν καθαρεύουσα καί τοὺς ἀφαιροῦν τὴ «δημοτικὴ» τῆς ἀμέσως προηγούμενης ἀπελευθερωτικῆς προσπάθειας τοῦ ἔθνους.

Ὅμως ἐρχεται, τὸν ἴδιον καιρὸν ἀκριβῶς, ὁ Ἄγγελος Βλάχος, ἀληθινὸς καί γνήσιος ἀνακαινιστής, καί ζητάει, μέ τίς κωμωδίες του, νά συνδέσει τὸ θέατρό μας ἀμεσα μέ τὴν τριγυρνὴ ζωὴ. Ἄνθος τῆς βαθύτερης δυναμικότητος τοῦ λαοῦ μας οἱ κωμωδιογράφοι μας, ἀναιροῦν τὸ σκοτάδι πού τοῦ ὑφαίνανε, για βλάβη του, οἱ τραγωδοποιοὶ του.

Ὅκτώ χρόνια μετὰ τὴν «Κόρην τοῦ παντοπώλου»—ἐτσι ὀνομάζεται ἡ πρώτη κωμωδία τοῦ Βλάχου, μονόπραχτη, 5 Ἰανουαρ. 1866—θά γραφεῖ καί τοῦ Κορομηλά ἡ πρώτη κωμωδία, σὲ μιά πράξη κι αὐτὴ, μέ τὸν τίτλο: «Φίλου ἐντολή» καί ἀμέσως ἡ δευτέρῃ του, «Ἐρως ἀντέρως». (Παιχθήκανε μεταφρασμένες γαλλικὰ καί ἀπὸ διαβατικὸ γαλλικὸ θίασο στή 1/13 Φεβρ. ἡ μιά, στίς 18/30 Μαρτ. ἡ ἄλλη, καί δημοσιευθήκανε σύγχρονα στὰ ἑλληνικά).

Ἐάν ὁ Βλάχος—πού στάθηκε ὁ ἀμεσὸς δάσκαλος τοῦ Κορομηλά ὄχι μόνο μέ τὰ ἔργα του ἀλλὰ καί μέ τὴν προσωπικὴ του βοήθεια—σατύριζε, μέ κάποια χολή κάπου-κάπου, τὴν ἐπιθυμία τῶν ἀστῶν νά μιμηθοῦν τοὺς ἀριστοκράτες, ὁ μαθητὴς του γυρίζει, μέ συμπάθεια, πρὸς τοὺς κοσμικοὺς ἀκριβῶς κύκλους πού καί οἱ δύο τους ζοῦσαν

* Δὲς «Παιδεία» (1947), φ. 10, 11, 12 ὅπου δημοσιεύεται μιά σχετικὴ ἐργασία μας: «Τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ νέου ἑλληνικοῦ θεάτρου, 1794-1821».

ἀναμεταξύ τους, και περιγράφει με χάρη τις ἀπλοϊκές συναισθηματικές τους περιπέτειες· μαζί, ἐμπεδώνει και τὴ γλωσσικὴ ἀντίδραση πρὸς τοὺς ἰάμβους· ἡ γλώσσα τῆς κωμωδίας μας εἶνε μοιραία πρὸς «δημοτικὴ», πρὸς ἀστικὴ, ὅχι σὰν τὴν παρθενικὴν ἐκείνη τῶν δραμάτων τῆς πρὸ τοῦ 21 περιόδου. Τὸ ἀνώτερο πνεῦμα τῶν ἑπτὰ νησιῶν δὲν τὸ ξέρει οὔτε και τὸ ποθεῖ καθόλου ἡ λαμβρόπληκτη Ἀθήνα. Στὴ δύναμη τῆς ἀλήθειας ὑποτάσσονται, και ὁ Βλάχος και ὁ Κορομηλάς. Και οἱ δυὸ δὲν παραλείπουν τὴν εὐκαιρία νὰ σκύψουν στὸ κλασικιστικὸ ἰδανικὸ και νὰ γράψουν με ἡδονὴ τραγωδίες γεμάτες ἀπὸ ἑλληνικοῦρες, πρὸς τὸ Βλάχο τὸν κέρδισαν τελειωτικά.

Ὡς τόσο τὴ διάθεση τοῦ Κορομηλά τὴν αἰχμαλωτίζουν πάντα πρότυπα πρὸς ζωντανὰ και ἀφίνεται νὰ ἐπηρεαστεῖ ἀπὸ τὰ ὀφθαλμικά λιμπρέττα, πρὸς κολακεύανε και τὴν ἀρχαϊστικὴ του ψυχοσύνθεση, ἀφοῦ, ὅπως εἶναι γνωστὸ, κινήσαν τὴς ἀρχαϊκὴς ὑποθέσεις. Ἔτσι γράφει π. χ. τὴν «Παγκάστην» (Ἀλεξιάδης, 29 Ἰουλ. 1878).

Με τὸ ἐπαγγελματικὸ θέατρο δὲν ἔχει ἀκόμη πάρα πολλές ἐπαφές· τὴς κωμωδίας του τὴς ἀνέβαζε ὁ ἴδιος με κοσμικοὺς ἐρασιτέχνες στὴ σκηνοῦλα τῶν ἀνακτόρων ἢ στὴν αἴθουσα τοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν. Τὸ πλατὺ κοινὸ δὲ χαίρεται τὴν ἀναμορφωτικὴ του ἐπιδίωξη. (Ἀπὸ τὴς πολλές του μονόπραχτες κωμωδίες ἔμεινε «Ὁ θάνατος τοῦ Περικλέους» 1884).

β) Στὴς 16 Σεπτεμβρίου ὁ θίασος «Μένανδρος» τοῦ ἀνεβάζει, ἀν και μ' ἐπιφυλάξεις, τὴν «Τύχη τῆς Μαρούλας». Ἐνα καινούργιο εἶδος παρουσιάζεται, τὸ κωμειδύλλιο, * στηριγμένο, γιὰ χάρη τῆς κωμικῆς ἐντύπωσης, στὴν ἰδιωματικὴ προφορὰ (οἱ ἥρωες του θὰ εἶναι νησιῶτες). Ἐννοεῖται ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ μιὰ καινούργια ποικιλία τῆς ἀπραγῆς τῆς «Βαβυλωνίας» παρὰ

γιὰ ἕνα γερὰ χτισμένο θεατρικὸ ἔργο πρὸς διαλέγει ὡς πρότυπό του τὴ γαλλικὴ φάρσα, νεότατο και σπουδαῖο ἀπόκτημα τοῦ παγκοσμίου θεάτρου. Ἡ «Τύχη τῆς Μαρούλας», και οἱ διάλογοί της, πλουτίζονται με τὴν ἡθογραφικὴ ἀντίληψη—ἄλλο νέο ἀπόκτημα κι' αὐτό, γιὰ τὸ θέατρό μας.

Τὸ κωμειδύλλιο τοῦτο χάρισε στὸ κοινὸ τὴ θερμὴ συγκίνηση πρὸς τοῦ εἶχεν ἀρνηθεῖ ὁ καταράχτης τῶν ἰάμβων και ἀλλάξε τὴν ὄψη και τὴν οὐσία τῆς δραματογραφίας μας. Μέσα του μαντεύεται ἡ πρόοδος πρὸς θ' ἀρχίσει με τὸν Ξενοπούλου και πρὸς θὰ συνεχιστεῖ με τόσοσους ἄλλους.

Ἀλλὰ ἡ σεβαστὴ ἀξιωσὴν τοῦ Κορομηλά θ' ἀνοίξει κι ἕναν ἄλλο δρόμο· παράλληλα με τὴ γενιὰ τοῦ Παλαμᾶ πρὸς ἀνατέλλει ἐλπιδοφόρα, στρέφει κι' ἐκεῖνος περισσότερο τὴν προσοχὴ του πρὸς τὴ δημοτικὴ παράδοση, τὴν ἀποσαφηνισμένη πρὸς μέσα στὴς λαογραφικὴς ἐργασίες τοῦ Ν. Πολίτη. Ἔτσι γράφει τὸν «Ἀγαπητικὸ τῆς Βοσκοπούλας» (31 Μαΐου 1892, «Μένανδρος», τὸν εἶχε γράψει ἀπὸ τὰ 1890) και πλάθει πάλι ἕνα καινούργιο εἶδος, τὸ «Δραματικὸ εἰδύλλιο»· οἱ μιμητές του δὲ θὰ εἶναι πολλοί, καλύτερος, και με δικὴ του ἀξία, ὁ Περεισιάδης.

Ὅμως δὲν εἶναι μονάχα ἡ τριπλὴ αὐτὴ του ἐκδήλωση πρὸς μᾶς κάνει τὸ Δημήτριος Κορομηλά πρόσωπο ἀγαπημένο και πολυτιμο. Και ὁ βίος του ὑπῆρξε ἄψογος. Ἡθικός. Ὑψηλός. Ἀγγελικός. Ὁ φθόνος, ἡ ἐγωπάθεια, ἡ αὐθάδης ἀσέβεια πρὸς τοὺς ἀνθρώπους δὲν ἐσκίασαν τὴν ψυχὴ του. Ἐλάμψε ὡς ἕνας ὠραῖος συγκερασμὸς τρυφερότητας, εὐγενείας και ἐντιμότητας.

Μακάρι νὰ τὸ ἀξιῶσει τὸ θέατρό μας ἡ καλὴ του ἡ μοῖρα νὰ ξανάβρει ἕναν καινούργιο Κορομηλά. Ἡ ἐξαγνιστικὴ παρουσία του μᾶς εἶνε ἀπαραίτητη.

* Δὲς τ' ὁμώνυμο βιβλίο μας (1933).

Ἰούνιος 1948

ΓΙΑΝ. ΣΙΔΕΡΗΣ

ΤΕΤΡΑΣΤΙΧΟ

Ἦρθα γιὰ σένα κάπου ἐκεῖ στὴν ἀνθισμένη Ἀσία,
Ὅπου εἶν' ἡ φύση προσφορὰ κ' ἡ προσφορὰ εἶναι χρῶμα.
Πάνω σ' ἀδιάσειστο βωμὸ εἶχα ἐντός μου ἐτοιμασία
Και κρίνος δίπλα σου ἔμεινα στοῦ θρόνου ἐκεῖ τὸ χῶμα.

Γ. ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΑΣ